

Középhegység, ezen belül először a Keszthelyi-hegység vízmérlegének vizsgálatát. A karsztvizmegfigyelő kutak vizállásváltozásainak elemzésénél kimutattuk, hogy a csapadékszegény időszakban, mikor a beszivárgás elhanyagolható, a hegységből kiáramló víz (forráshozam) nagyobb, mint a karsztvizszint apadása révén felszabaduló tárolt vízmennyiség. A különbség közel egyenlő Héviz hozamával, ami azt a gondolatot adja, hogy ez a hozam részben, vagy egészen, más karsztos területekről táplálkozik. Mivel a táplálás - azonos vízvezetőképességet feltételezve - a hidraulikus eséssel arányos, feltehető, hogy a Sümeg-Nyirád környéki karsztvidék is szerepet játszik az utánpótlásban. Ugyanis a hidraulikus esés ebből az irányból a legnagyobb. Héviz hozamában az utóbbi időben mutatkozó csökkenés korrelációba hozható a Sümeg-Nyirád környéki karszt peremén mért - főleg bányászati eredetű - vízszint-süllyedéssel. Ez tehát nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy Héviz hozamának csökkenésében a bányavizemelések is szerepet játszik. A kérdést - Héviz fontossága miatt - feltétlenül tovább kell vizsgálni.

(Az MKBT-ben 1975. március 10-én elhangzott előadás kivonata.)

Kocsis Antal:

A Vértess-hegység üregei, barlangképző hatások

A hegység karsztos formációival a korábbi évtizedekben és a közelmúltban is több kutató foglalkozott. Paleontológiai vizsgálatokat, Kadic O., Kretzoi M., Bogsch L., florisztikai tanulmányokat Boros Á., Jakucs Pál, karsztmorfológiai kutatásokat Leél-Össy S., karszthidrológiai vizsgálatokat Kessler H., barlangfeltárásokat az Oroszlányi barlangkutató csoport, speleotopográfiai méréseket az FTSK barlangkutató csoport folytattott.

6721

A növekvő ismeretanyag felhasználásával ma már lehetséges a felszín alatti karsztos formák átfogó rendszerezése: az üregek elterjedése, típusváltozatai, mérete és bezáró kőzete, valamint a barlangi kitöltések alapján.

A Vértes-hegység ezideig ismert 32 ürege zömében (80 %) az ÉNy-DK-i irányú völgyekben található; kisebb hányaduk (13 %) különböző irányú völgyekben és csupán 2 üreg (7 %) képződött egyéb térszínen. Típus szerinti felosztásuknál a Bertalan-féle csoportosítás megfelelően alkalmazható: Tiposus barlang 13 (ebből hasadék-barlang 12), fülke 6, odu 7, lyuk 3, zsomboly 1, gödör 1, és sziklahasadék 1. Össz-hosszuság szerint: 10 m-ig 27, 10-20 m között 3, és mindössze 2 az olyan, amelynek mérete a 20 m-t meghaladja, de még az 50 m-t sem éri el. Az üregek túlnyomó többségében (27) felső-triász földolomitban - ezek közül 9 dolomit-breccsiában, - 5 pedig a hegység ÉNy-i felén huzódó keskeny dachsteini-mész-kő-sávban képződtek. Az előbbiből következik az is, hogy autochton kitöltéseinél dominálnak a kondenzációs-vizből kivált mészgömböcskék; kevesebb az, amelyben mészbekérgeződéseket, karfiol-cseppköveket, rövidke sztalaktitokat, sztalagmitokat és cseppkőoszlopokat találunk. Figyelemre méltó, hogy az allochton kitöltések közül 16 üregben van vékonyabb-vastagabb agyagos üledék.

Mint általában, a Vértes-hegység barlangjainál is, az üregesedés elsősorban a közethasadékokra vezethető vissza. Ez alól kivételt képez a Csákvár melletti Kő-lik-völgyi-fülke, amely konglomerátumban, a felsőpannon beltó partszegélye mentén képződött. A sekély üregek tágitásában a periglaciális fagy okozta dolomitaprózódás volt jelentős hatótényező. Az aprózódás lényegében - a megváltozott éghajlat ellenére - ma is jelentős. A már említett Kő-lik-völgy másik két barlangjánál a mellette lévő Balogh-völgy odút bezáró kőzetek tömegében mutakozó erélyes szerkezetlazulást (és átalakulást) követő szelektív-korrózióknak is szerepe van az üregek kialakításában.

Bizonyítottan a hegység legrégebbi ürege a Csákvári (Báracháza)-barlang. Képződését a pliocén kezdetére tehetjük. Ko-
C721

rábbi kiterjedését szemléletesen mutatja a századai előtti akna, és ennek peremén látható eróziós öblök, vájatok. Kérdéses viszont a Gánti-barlang fejlődése, amely e tekintetben, de még inkább érintetlen kitöltése és ennek tüzetes vizsgálata szempontjából sokat ígérő lehet, elsősorban is a paleontológiai kutatás számára.

(Az MKBT-ben 1975. március 24-én elhangzott előadás kivonata.)

Dr. Dénes György:

A budai Vár-hegy forrásmészke takarójának
kiterjedése déli irányban

Előadó beszámolt róla, hogy az utóbbi években a budai várpalota területén és környékén folytatott ásatásokkal kapcsolatban végzett kőzettani és geomorfológiai vizsgálatai során megállapította, hogy a Vár-hegy forrásmészke takarója a Disz tértől délre is folytatódik és egészen a palota déli végéig, az István torony alapjáig terjed. Megállapította, hogy a mai Szentháromság tér táján valaha működött meleg karsztforrások vize a Szent György tér helyén nagyobb kiterjedésű tetarátavíz hozott létre, amelynek édesvizimészke pereméről mintegy 3-4 méter eséssel hullott alá a víz, kialakítva a forrásmészke takarónak a Szentháromság tér és a Disz tér szintjénél alacsonyabban fekvő, déli irányú folytatását, amelyre utóbb a várpalota felépült. A Vár-hegy mészke takarójának tetarátavíz-lelépülése összefüggésben állt a Duna és az Ördög-árok völgyének fokozatos bevágódásával. Így magyarázható meg a Vár-hegy barlangjainak (barlangpince-labirintusának) kialakulása is. A karsztvízszintnek a helyi erózióbázis süllyedésével párhuzamos leszállása folytán ugyanis, a mélyreható szerkezeti vonalak mentén feláramló meleg karsztvizek utóbb már nem törtek át a maguk által korábban létrehozott forrásmészke takaró fölé, hanem az alatt utat keresve és vízjáratokat kialakítva, a bevágódó völgyek közé zárt Vár-hegy

6721